

УДК 351.364

В. В. СОБЧЕНКО

ІСТОРИКО-НАЦІОНАЛЬНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Розкрито історичні етапи розвитку соціального захисту населення в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, добродійність, суспільне піклування, державне опікування, адресна соціальна допомога, соціальне страхування.

Reveals the historical stages of social protection in Ukraine.

Key words: social protection, charity, social care, public care, targeted social assistance, social insurance.

На початку 1990-х рр. Україна проголосила курс ринкових перетворень та орієнтацію на створення соціальної, правової, демократичної держави. Проте шлях розбудови нового суспільства призвів до багатьох негативних соціальних наслідків, серед яких особливе значення набули суттєва диференціація населення за рівнем доходів, безробіття, зубожіння багатьох соціальних верств.

Нинішній стан системи соціального захисту в Україні свідчить про необхідність її суттєвого вдосконалення. Вивчення історичних аспектів становлення, розвитку та функціонування системи соціального захисту населення в Україні є одним з необхідних елементів на шляху до створення оптимальної системи соціального захисту малозабезпечених верств населення.

Загальні питання соціального захисту розглядаються сучасними українськими вченими, зокрема, П. Базилюком, І. Гнибіденком, В. Єлагіним, Л. Хижняк, О. Яременком і російськими дослідниками – Ю. Булігіним, С. Григор'євим, В. Патрушевим, А. Поповим, І. Проскурівською та ін.

Проте напрацювання українських дослідників не повною мірою визначають основні ознаки історичних етапів розвитку системи соціального захисту в Україні, що й обумовлює актуальність обраної теми.

Метою статті є визначення специфіки історичного розвитку системи соціального захисту в Україні.

Соціальний захист як суспільне явище в історичній перспективі пройшов декілька етапів свого розвитку в нашій країні, а саме: проста (неорганізована) добродійність; суспільне піклування; державне опікування; соціальне забезпечення; соціальний захист. Кожен із цих етапів відрізняється специфічними характеристиками, що знайшли певне відображення в запропонованих скорочених назвах і розглядаються нижче.

Етап 1. Проста (неорганізована) добродійність. Прості види добродійності, що полягали майже виключно в годуванні жебраків, застосовувалися досить давно. Практикувалися вони окремими “ніщелюбцями” – переважно представниками вищих станів. Пов’язано це було, в першу чергу, з поширенням християнства на Русі, одна з головних заповідей якого проголошувала любити ближнього, як самого себе.

Відомим “ніщелюбцем” був Володимир Святий, який дозволяв “всякому жебраку і убогому” приходити на князівський двір, щоб годуватися, а для хворих, які самі не могли приходити, відправляв вози, навантажені хлібом, м’ясом, рибою, овочами, медом і квасом. Прославився на цьому ґрунті і Володимир Мономах, який, за свідченням сучасників, роздавав гроші та предмети першої необхідності обома руками. “Ніщелюбцями” були також Андрій Боголюбський, який за прикладом Володимира Святого наказував розвозити вулицями і дорогами життєві запаси та роздавати їх бідним і ув’язненим; Олександр Невський, який витрачав значні суми на викуп росіян з татарського полону; Іоанн Данилович, який був прозваний Калитой за той мішок, який він носив з собою, роздаючи з нього милостиню.

Керуючись у своїй добродійності етично-релігійними поглядами, князі були схильні ставити її під заступництво церкви і доручати здійснення самої справи представникам духовництва, які стали займатися добродійністю постійно, а не від випадку до випадку. Особливою щедрістю в цій справі відрізнялися ченці Києво-Печерського монастиря. Перші лікарні, в яких бідні отримували безкоштовне лікування, були встановлені Переяславським єпископом, згодом Київським митрополитом, Єфремом у 1091 р. Причому дбайливість духовництва про благодійність, крім релігійних спонукань, обумовлювалася відповідними церковними ухвалами. Так, уже в Церковному статуті 996 р. згадується про обов’язки духовництва по нагляду і піклуванню за бідними, причому для цього було наділено певну десятину, що підкріплювалася відрахуваннями на добродійність приватних осіб.

Слід зазначити, що в той час основною характерною рисою добродійності була “сліпа роздача” милостині, вона не переслідувала якої-небудь суспільної мети, хоча і мала певне етично-виховне значення. Добродійність була не стільки допоміжним засобом суспільного устрою, як необхідною умовою особистого етичного здоров’я: вона більше потрібна самому “нищелюбцу”, ніж жебраку. Жебрак для благодійника був кращий богомолець, молитовний заступник, душевний добродійник. При такому погляді на добродійність допомога бідним була справою окремих осіб, пройнятих ідеями християнської моральності, а не включалася в коло державних обов’язків.

Етап 2. Суспільне піклування. На відміну від простої добродійності суспільне піклування є організованою її формою і, по суті, саме з виникнення суспільного піклування можна констатувати появу соціальної політики держави. Суспільне піклування – це вже не просто роздача милостині. Милостиня подається тому, хто протягує руку і виходить із суб’єктивного пориву того, хто подає. Суспільне ж піклування поширює свою допомогу тільки на тих, хто не може сам про себе піклувати і не робить зі своєї потреби промисел. Його суб’єктом є колективна особа, а мотивом – усвідомлення солідарності між членами громади, суспільний інтерес, турбота держави про благо громадян, що бідують.

Перехід до суспільного піклування пов’язаний з діяльністю зібраного в 1551 р. Іоанном Грізним Стоголового Собору, який констатував розвиток жебрацтва у величезних масштабах і при цьому вказав на відсутність належних заходів піклування. Собор вперше відзначив, що піклування про бідних є обов’язком суспільства і держави,

у зв'язку з чим воно повинне регулюватися відповідними законами. Він також вперше виділив різноманітні категорії тих, хто жебракує і для кожної з них установив особливі способи піклування. Подібною диференціацією заперечується первинна форма добродійності – безрозбірлива роздача милостині та намічаються вже деякі напрямки боротьби із жебрацтвом, що мусять виразитися як просто в піклуванні в богадільнях, так і в наданні добровільних, а іноді і примусових робіт.

У середовищі духівництва своєю добродійністю в той період часу відзначалися митрополит Макарій і св. Гурій, архієпископ Казанський. З монастирів на тому ж терені відрізнялися Сергієвській і Білозерсько-Корнілієвський, що заснували від себе лікарні і богадільні. Багато робив для жебраків цар Федір Іоанович, який, за словами літописця, був “цілитель страждущим, око сліпим, ноги кульгавим” [16, с. 84]. Ще більше робив Борис Годунов, який обіцяв при вступі на царство, що при ньому не буде “ні сирого, ні бідного” [Там само, с. 159]. Роздаючи багато убогим у всі роки свого царювання, він особливо розвинув свою діяльність під час голоду і мору. При ньому ж почалася крупна добродійна діяльність Троїце-Сергієвої лаври, що розвинулася в смутний час.

Із запануванням дома Романових виявляються безперечні ознаки зосередження справи піклування в центральних державних установах, у зв'язку з чим слід згадати видання в 1649 р. Укладення, в якому було встановлено повсюдний у державі збір грошей на викуп полонених. Погляди на суспільне піклування, які починають переважати в той період, порівняно з тими, за якими милостиня роздавалася всім жебракам, поза сумнівом представляють значний крок уперед, оскільки в них відображається не одне лише прагнення благодійника врятувати свою душу богоугодною справою, але і принести суспільну користь, посприяти поліпшенню життя в державі. Справа добродійності переходить у справу суспільного піклування, хоча суспільним піклуванням у той період, як і раніше, продовжують переважно займатися представники духівництва під патронатом царів. Воно все ще викликано особистим почином, радше прагненням до особистого вдосконалення і виконання релігійних указівок, ніж до устрою системи піклування.

Етап 3. Державне опікування. Розвиток розрізних заходів суспільного піклування в певну цілісну систему належить вже Петру I, узаконення і розпорядження якого стосувалися всіх основних питань піклування. Так, він детально зупиняється на необхідності розрізняти потребуєчих за причинами їхньої потреби і призначати допомогу відповідно до цієї потреби; вказує на попередження убогості як на кращий спосіб боротьби з нею; виділяє з потребуєчих працездатних, професійних жебраків та ін. категорії; вживає рішучих заходів до врегулювання приватної добродійності; визначає організовану допомогу суспільства; встановлює органи піклування і необхідні для розвитку цієї справи засоби.

Ідеї Петра I розвиваються в правління Катерини II, яка 7 листопада 1775 р. видає Указ “Про установи для управління губерніями”. Відповідно до даного Указу, до складу губернських установ всюди повинен був входити особливий наказ суспільного піклування. На ці накази покладалася турбота про освіту, лікування, благодійність і боротьбу з пороками: устрій народних шкіл, сирітських будинків, лікарень, притулків для невиліковних, будинків для божевільних, богадільень,

робітничих і гамівних будинків. Тим же Указом на сільські та міські громади і приходи було покладено обов'язок прогодовувати своїх бідних, не допускаючи їх до жебрацтва, а на поліцейські власті – нагляд за виконанням закону.

У 1892 р. було створено спеціальну державну комісію, перед якою ставиться завдання реформування системи суспільного піклування. У 1897 р. комісією підготовлено “Положення про опікування суспільного піклування”, що встановлює створення органів державного опікування на рівні губерній, повітів, міст і сіл у вигляді “дільничних опікувань”. Витрати на державні допомоги передбачалося покривати із земських засобів відповідно до кошторисів, представлених опікуваннями.

Перші дільничні опікування було створено на початку 1890-х р. у Москві, де вони, крім іншого, приділяли багато уваги житловій потребі найбіднішого населення, займалися ліжковими і нічліжними квартирами, дитячими санаторіями та літніми колоніями. А в 1895 р. було створено так зване Опікування про будинки працьовитості та робітничі будинки, перейменоване пізніше в Опікування про трудову допомогу.

Практика роботи дільничних опікувань наштотувала на думку про об'єднання добродійних суспільств і установ. У результаті в 1897 р. у Москві було створено Добродійну раду, яка займалася узгодженням і об'єднанням діяльності міських опікувань з діяльністю всіх добродійних установ столиці, а в 1899 р. створено Міський довідковий відділ у справах добродійності, що здійснював реєстрацію бідних і збирав відомості про характер діяльності добродійних організацій.

Наступною віхою стало заснування в 1909 р. Всеросійського союзу установ, суспільств і діячів із суспільного і приватного піклування, до завдань якого входило вивчення питань опікування, пропаганда форм і способів добродійності, об'єднання добродійної діяльності та ін. Разом з цим у Росії з'явилося обов'язкове соціальне страхування. Страхувим законодавством, прийнятим у 1912 р. і доповненим у 1917 р., передбачалося обов'язкове страхування на випадок хвороби, пологів і трудового каліцтва, яке здійснювалося лікарняними касами, що займалися питаннями страхування по хворобі і пологам, і товариствами страховок, що здійснювали страхування по трудових каліцтвах.

Таким чином, до 1917 р. в Росії склалася достатньо розвинута система суспільного опікування, хоча вона і являла собою низку абсолютно незалежних і не супідрядних установ та відомств, які у своїй діяльності мали права самоврядування. При цьому за Міністерством внутрішніх справ було закріплено лише функції вищого нагляду за законністю, але не за доцільністю створення даних установ. Проте в міру розвитку опікування і добродійної діяльності потреба в державному регулюванні суспільного опікування ставала все більш нагальною.

І відповідні кроки в цьому напрямі були зроблені Тимчасовим урядом. Так, 21 березня 1917 р. ним було прийнято постанову “Про підкорення самостійних добродійних організацій належним відомствам і установам”, а 5 травня 1917 р. – постанову “Про утворення Міністерств: Праці, Продовольства, Пошти і телеграфів і Державного Піклування”, внаслідок чого всі добродійні заклади й опікування було передано у ведення створеного Міністерства Державного Піклування. З червня 1917 р. на це міністерство також було покладено обов'язки з надання допомоги

покаліченим військовим. Проте попри певні новації Тимчасового уряду, основні принципи державного опікування залишилися незмінними.

Етап 4. Соціальне забезпечення. 27 жовтня 1917 р. рішенням II Всеросійського з'їзду Рад створюється спеціальний державний орган – Народний Комісаріат праці, що був покликаний здійснювати програму в галузі охорони праці і соціального страхування. А 30 жовтня 1917 р. Радянський уряд прийняв звернення до всіх трудящих про підготовку декретів про повне соціальне забезпечення робітників, міської і сільської бідноти. Того ж дня В. І. Ленін підписав постанову про створення на основі Міністерства державного піклування Народного комісаріату державного піклування і його місцевих відділів, очолила який, ставши Комісаром суспільного піклування, А. М. Коллонтай.

У цей же час було прийнято низку декретів, які встановлювали окремі види соціального страхування і медичного обслуговування працівників і службовців. Так, 11 грудня 1917 р. вперше у світі приймається Положення про страхування на випадок безробіття, яке розповсюджувалося на всіх робітників і службовців, за виключенням осіб, заробіток яких перевищував тримісячний середній заробіток у даній місцевості; 22 грудня 1917 р. затверджується Декрет “Про страхування на випадок хвороби”, який передбачав допомоги у разі пологів, хвороби, смерті працівника, а також такі види безкоштовної лікарської допомоги: першочергову, амбулаторне лікування, лікування на дому, ліжкове лікування з повним утриманням, санаторне і курортне лікування [9].

26 січня 1918 р. у Наркоматі державного піклування було створено Колегію піклування неповнолітніх, а на початку квітня 1918 р. – відділ охорони дитинства, що займався обліком і об'єднанням під своїм керівництвом всіх дитячих притулків, які перебудовувалися в дитячі будинки, де діти одержували одяг, їжу, медичну допомогу, виховання і освіту.

6 березня 1918 р. Раднаркомом було прийнято декрет “Про утворення Народної ради соціального забезпечення і обліково-позичкового комітету соціального забезпечення”, яким доручалося Комісаріату піклування “прийняти в своє ведення облік і врегулювання всіх питань про пенсії та допомоги, для чого створити Народну раду соціального забезпечення” [13, с. 174]. Даним декретом також було доручено Комісаріату фінансів об'єднати всі пенсійні капітали, утворивши при Національному банку Обліково-позичковий комітет соціального забезпечення.

26 квітня 1918 р. було підписано декрет Ради Народних Комісарів “Про перейменування Народного Комісаріату державного піклування в Народний комісаріат соціального забезпечення” “внаслідок того, що існуюча назва Народного комісаріату державного піклування не відповідає соціалістичному розумінню завдань соціального забезпечення і є пережитком старого часу, коли соціальна допомога мала характер милостині і добродійності” [15, с. 175]. Мабуть, саме цю дату можна вважати датою заснування системи соціального забезпечення в Радянській Росії.

Безпосередньо побудова органів управління соціального забезпечення розпочалась після затвердження Радою Народних Комісарів РСФСР “Положення про соціальне забезпечення трудящих”, яке встановило обов'язкову державну

допомогу непрацевдатним і запровадило всебічне соціальне забезпечення для робітників, службовців, інвалідів праці і війни, ремісників і кустарів, тобто всіх, без виключення, осіб, а також закріпило види соціального забезпечення, форми і розміри допомог, визначило джерела коштів на соціальне забезпечення у вигляді внесків приватних підприємств, установ, окремих працедавців; внесків націоналізованих і державних підприємств, установ і доходів з майна і капіталу установ соціального забезпечення [13]. Декретом Раднаркому від 17 квітня 1919 р. внесено зміни, згідно з якими кошти для надання всіх видів соціального забезпечення і на охорону праці відпускаються з Державного Казначейства в кошторисному порядку [14], тобто всі видатки взяла на себе держава.

В УРСР для планомірної організації допомоги непрацевдатним і позбавленим засобів до існування громадянам Постановою Ради Народних Комісарів УРСР (надалі РНК) від 4 – 6 лютого 1919 р. було створено центральний республіканський орган для всіх організацій та установ, що займалися питаннями соціального забезпечення, – Народний Комісаріат соціального забезпечення УРСР.

По вертикалі створюються органи для здійснення соціального забезпечення на місцях. Такими органами стали губернські та уїзні відділи соціального забезпечення при губернських і уїзних виконкомах. Функції місцевих відділів соціального забезпечення були визначені інструкцією Народного комісаріату соціального забезпечення УРСР, виданою в лютому 1919 р. [12].

Губернські та уїзні відділи були самостійними установами, а районні і волосні створені як структурні частини районних і волосних виконкомів, будучи тільки допоміжними організаціями в загальній роботі губернських і уїзних відділів, а саме: контрольно-розподільчими пунктами грошових допомог і допоміжними у здійсненні функцій охорони материнства і дитинства.

У період нової економічної політики (НЕП) підприємства було переведено на госпрозрахунок, допускалось існування малих приватних підприємств. У зв'язку з цим система соціального забезпечення всіх трудящих не могла повністю за рахунок державного бюджету справитися зі своїми завданнями. Поставали нові завдання щодо покращання матеріального становища робочого класу, яким більш відповідало не соціальне забезпечення всіх за рахунок держави, а соціальне страхування працівників за трудовими договорами.

Тому 15 листопада 1921 р. В. І. Ленін підписав декрет РНК “Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею” [19]. Декрет відновив соціальне страхування, замінивши ним уведене за часів громадянської війни всезагальне соціальне забезпечення щодо робітників і службовців. Але внаслідок громадянської війни соціальне страхування не було здійснене в повному обсязі. Спочатку було введено забезпечення через тимчасову непрацевдатність, вагітність і пологи, у зв'язку з народженням дитини і поховання і по безробіттю. Забезпечення пенсіонерів здійснювалося на кошти соціального страхування, яке поступово передавалося із органів соціального захисту страховим касам. На соціальне страхування була також покладено частину витрат по фінансуванню медичної допомоги населенню. У січні 1922 р. органам соціального забезпечення передано справу страхування робітників і службовців. Для організації та здійснення

соціального страхування при Наркоматі соціального забезпечення створено Центральне управління соціального страхування, при губернських та уїзних відділах соціального забезпечення у березні-квітні 1922 р. – відділи і підвідділи соціального страхування.

27 лютого 1929 р. Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (надалі – ВУЦВК) було затверджено Постанову про Народний комісаріат соціального забезпечення УРСР [20]. Ст. 42 Конституції УРСР 1929 р. визначила Народний Комісаріат соціального забезпечення установою, яка безпосередньо керуватиме окремою галуззю державного управління УРСР і буде відповідальною перед ВУЦВК і РНК УРСР [11]. Необхідно підкреслити, що названою постановою було чітко визначено галузевий принцип побудови управління соціальним забезпеченням.

Структура місцевих органів управління соціального забезпечення зазнала змін у 1930 р., коли постановою ВУЦВК і РНК УРСР “Про ліквідацію округів і переходу на двохступеневу систему управління” з 15 вересня 1930 р. були ліквідовані округи, а територія поділена тільки на райони. Відповідно були ліквідовані окружні інспектори соціального забезпечення. Постановою ВУЦВК та РНК УРСР від 5 серпня 1931 р. [18] Положення про Народний комісаріат соціального забезпечення УРСР було затверджено в новій редакції. Згідно з нею, він організовував, планував і керував усією справою соціального забезпечення, зокрема щодо працевлаштування непрацевдатних трудящих, крім осіб, які підлягали соціальному страхуванню, тощо, тобто збільшувалася кількість питань, які входили до компетенції Народного комісаріату.

23 червня 1931 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову “Про соціальне страхування”, якою встановлювався новий порядок забезпечення з урахуванням важливості виробництва, стажу роботи, ставлення до праці. Замість попередньої “зрівнялівки” вводились диференційовані норми допомог і пенсій залежно від тривалості загального і безперервного стажу роботи, членства в профспілці, ударництва і галузі виробництва, установлювалися пільги в наданні путівок у санаторії й будинки відпочинку для передових робітників [17].

Залишаючись формально в системі органів Наркомпраці, соціальне страхування фактично все більше ставало органічною частиною роботи профспілок. Тому 23 червня 1933 р. постановою ЦВК СРСР, РНК СРСР і ВЦРПС управління органами соціального страхування, їх кошти, майно були передані профспілковим органам, які здійснили перебудову соціального страхування, організувавши його за виробничо-галузевим принципом. Внаслідок того, що в усіх районах уже функціонував кваліфікований апарат органів соціального забезпечення по призначенню і виплаті пенсій, було недоцільним паралельно утримувати такий же апарат у профспілкових органах. Тому Раднарком СРСР у 1937 р. передав справу призначення пенсій і їх виплати непрацюючим пенсіонерам державним органам – відділам соціального забезпечення.

Якщо не зважати на постійні зміни у структурі органів соціального забезпечення, то наступним помітним кроком у їхньому розвитку стала Постанова Ради Міністрів СРСР від “Про штати органів соціального забезпечення” 20 вересня

1946 р. № 2160, що стала першим нормативним актом, який закріпив типові штати районних, міських, обласних відділів соціального забезпечення. Цим було закладено єдині підходи до формування системи органів соціального забезпечення і державного управління нею [10].

У той же період робиться наголос на роботу з кадровим забезпеченням соціальних служб. Уперше наказом Наркома соціального забезпечення від 24 грудня 1945 р. № 53 запроваджено атестацію керівних працівників системи, розпочато роботу з кадровим резервом на керівних працівників відділів соціального забезпечення, вводяться плани роботи з кадрами, направлені на підбір, виховання і закріплення кадрів.

У 1950-ті рр. відбувається розширення функцій органів соціального забезпечення, унаслідок чого з квітня 1956 р. на центральному і місцевому рівнях створюються окремі відділи державних допомог багатодітним і самотнім матерям. У такому вигляді система соціального забезпечення в СРСР та УРСР майже незмінно проіснувала до 1988 р., коли на базі Державних комітетів СРСР і союзних республік з праці було створено Державні комітети з праці та соціальних питань, які функціонували поряд з відповідними міністерствами соціального забезпечення і на які було покладено комплексне розв'язання питань щодо організації праці, заробітної плати та соціального розвитку, зосередивши увагу на вирішенні проблем, пов'язаних із: забезпеченням повної зайнятості населення; раціональним використанням трудових ресурсів; працевлаштуванням, перепідготовкою та профорієнтацією працівників, що звільняються; координацією роботи з удосконалення організації праці.

Підсумовуючи розглянутий етап, слід зазначити, що в УРСР на момент розпаду СРСР існувала досить розвинена державна система соціального забезпечення, яка охоплювала всі верстви населення, гарантуючи для них певні соціальні стандарти. При цьому важливою складовою даної системи було державне соціальне страхування, яке передбачало те, що всі підприємства та установи в обов'язковому порядку сплачували за робітників і службовців, що у них працювали, страхові внески, тобто мало місце обов'язкове соціальне страхування. Страхові внески, що сплачувалися в зазначеному порядку, зосереджувалися в бюджеті державного соціального страхування, який був частиною державного бюджету [8].

Етап 5. Соціальний захист. Із здобуттям Україною в 1991 р. незалежності розвитком ринкової економіки і одночасним зниженням рівня життя переважної більшості населення, радянська система соціального забезпечення перестала бути адекватною реальіям. Тому постало нагальне питання про перехід до нових принципів діяльності держави в соціальній сфері, про реформування управління нею. Усе це зумовило перехід від загального соціального забезпечення до соціального захисту окремих верств населення.

Процес реорганізації в соціальній сфері розпочався створенням протягом 1991-1992 рр. нової організаційної структури на місцях – територіальних центрів відповідно до Наказу Міністерства соціального забезпечення “Про затвердження типового положення про територіальний центр обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги на дому

системи соціального забезпечення Української РСР” від 15 травня 1991 р. № 60. До їх створення жодна структура не здійснювала функцій “фізичної допомоги” шляхом надомного обслуговування, реабілітаційної медичної допомоги інвалідам, самотнім літнім людям, побутової допомоги. Організаційне і методичне забезпечення їх діяльності здійснювали обласні управління соціального забезпечення, фінансування установ проводилось за рахунок місцевих бюджетів.

Наприкінці 1992 р. Указом Президента України від 13 листопада 1992 р. № 566/92, яким було ліквідовано Міністерство соціального забезпечення України і створено Міністерство соціального захисту населення України, формально закріплюється перехід від поняття “соціальне забезпечення” до “соціального захисту”. Упродовж цього в 1993 р. Кабінет Міністрів України постановою від 30.08.93 р. № 678 затвердив “Положення про обласне, Київське і Севастопольське міське управління соціального захисту населення, районний, районний у містах Києві та Севастополі відділ соціального захисту населення”. У цьому ж році були затверджені типові штати для районних і міських відділів соціального захисту населення. У 1993 р. Верховною Радою України схвалюється Концепція соціального забезпечення населення України, яка має здебільшого декларативний характер [6].

Але реальні зміни щодо соціального захисту можна констатувати лише з 1995 р., коли починають створюватися нові програми *адресної* соціальної допомоги, спрямовані на захист найбільш нужденних людей. Першою з них стала програма житлових субсидій, яка дійсно була соціально орієнтованою програмою ринкового типу. Подібний адресний підхід було закладено в “Основних напрямках соціальної політики на 1997 – 2000 рр.”, в яких передбачалось реформувати систему соціального захисту саме шляхом переходу від соціального забезпечення для всіх до надання адресної соціальної допомоги. Для реалізації цієї програми виходить постанова Кабінету Міністрів України “Про запровадження адресної соціальної допомоги малозабезпеченим сім’ям” від 22 лютого 1999 р. № 238, а 1 червня 2000 р. Верховна Рада України приймає Закон України “Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям”, який закріплює і розвиває запроваджену урядом систему адресної соціальної підтримки малозабезпечених верств населення.

Оскільки призначення допомог відбувалося на найнижчому рівні управління, задля поглиблення їх адресності і вдосконалення контролю за цільовим використанням коштів у районних, районних у містах управліннях праці та соціального захисту населення вводять посаду соціального інспектора з відповідними повноваженнями, закріпленими в “Положенні про соціальних інспекторів”, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2001 р. № 1091.

У період з 1995 р. відбуваються й інші структурні зміни в системі органів соціального захисту. Так 22 лютого 1995 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову “Про вдосконалення управління у сфері соціального захисту населення”, якою зобов’язав реорганізувати діючі районні та міські відділи соціального захисту населення в управління соціального захисту населення без збільшення чисельності працівників органів управління в межах асигнувань на їх утримання, а також у межах штату станом на 1 січня 1995 р. [5].

А вже 12 травня 1995 р. Указом Президента України № 376/95 “Про організаційні заходи щодо посилення соціального захисту малозабезпечених громадян” з метою реалізації державних програм, більш раціонального використання коштів державного та місцевих бюджетів, передбачених для надання допомоги громадянам, які її потребують, було доручено створити в районах, містах і областях у складі управлінь соціального захисту населення підрозділи соціальних компенсацій та гарантій малозабезпечених громадянам [7]. Спеціалістам підрозділів було передано з підприємств функції призначення та виплати допомог і компенсацій громадянам, що працюють.

Згодом Указом Президента України від 25 липня 1997 р. № 705/97 на базі Міністерства праці України та Міністерства соціального захисту населення України створено Міністерство праці та соціальної політики України, яке поряд з виконанням функцій у сфері соціального захисту населення розпочало займатися питаннями: зайнятості населення та регулювання ринку праці; регулювання рівня життя населення; соціальних гарантій, оплати та нормування праці; регулювання соціально-трудових відносин, умов і охорони праці; пенсійного забезпечення, співробітництва з іноземними державами і міжнародними організаціями тощо.

Поряд із загальною трансформацією та реструктуризацією системи соціального захисту населення в цілому окрема увага приділялась й її найважливішим складовим – соціальному страхуванню та пенсійному забезпеченню. Так, у січні 1998 р. Верховною Радою України прийнято рамковий Закон України “Основи законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування”. З метою забезпечення соціального захисту громадян, що потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань 23 вересня 1999 р. прийнято Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, а 18 січня 2001 р. Верховна Рада України прийняла Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням”.

Пенсійну реформу було розпочато відповідно до Указу Президента “Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні” від 13 квітня 1998 р. № 291/98; 9 липня 2003 р. прийнято Закон України № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”. Основний зміст нововведень полягав у тому, щоб сконцентрувати в Пенсійному фонді всі функції, пов’язані з наданням пенсійних гарантій, в тому числі нарахування і виплати пенсій, хоча традиційно ця робота проходила органами соціального захисту населення. Однак у міру запровадження персоналізованого обліку платників страхових внесків до органів Пенсійного фонду, виникла потреба і переобрання на себе функцій призначення пенсій.

Одночасно складено законодавчу базу й для недержавного пенсійного страхування – 9 липня 2003 р. підписано Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення”. Поряд з цим здійснюються заходи щодо створення інституту актуаріїв з метою щорічної фінансової оцінки функціонування пенсійної системи.

Усе це свідчить про започаткування зміни солідарної пенсійної системи на солідарно-накопичувальну.

Протягом 2002 – 2004 рр. прийнято кілька важливих нормативних актів, що визначають основи реалізації соціальної політики в Україні. 19 червня 2003 р. ухвалено Закон України “Про соціальні послуги”, який визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [2]. Згідно з цим Законом, під соціальними послугами розуміється комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи громадян, які потребують сторонньої допомоги.

Прийняття цього Закону дозволило чітко визначити суб’єкти (державні та комунальні спеціалізовані підприємства, установи та заклади соціального обслуговування, підпорядковані центральним, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, юридичні особи, створені відповідно до законодавства, які не мають на меті отримання прибутку (далі – недержавні суб’єкти), фізичні особи та об’єкт соціальних послуг (особи, які потребують сторонньої допомоги), установити обов’язки та права соціальних працівників. Серед основних принципів надання соціальних послуг було визначено адресність та індивідуальний підхід; закріплено види послуг: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, послуги з працевлаштування, з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями, інформаційні.

У названому Законі підкреслюється, що надання соціальних послуг мають здійснювати лише соціальні працівники або фізичні особи, які мають відповідну освіту, що підкреслює важливість професійної підготовки для такої діяльності. Закон України “Про соціальні послуги” визначив можливість залучення до надання соціальних послуг волонтерів. Цей крок мав на меті, з одного боку, сприяти формуванню інститутів громадянського суспільства в Україні, а з іншого – зменшити навантаження на державні організації, установи щодо надання послуг найбільш незахищеним категоріям громадян.

На вдосконалення системи соціального захисту спрямовано Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо вдосконалення системи здійснення соціальних виплат громадянам” від 5 травня 2004 р. № 506/2004, згідно з яким Міністерство праці і соціальної політики України визначено головним розпорядником бюджетних коштів для фінансування програм із соціального захисту населення, започатковано проведення публічних обговорень пропозицій щодо змін порядку надання допомог, пільг, компенсацій громадянам, які потребують соціального захисту; забезпечено функціонування Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги відповідно до чинного законодавства.

Постановою Кабінету Міністрів “Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку” від 14 січня 2004 р. № 12 передбачено такі види послуг, які можуть надаватися як державними, так і недержавними організаціями і установами: придбання і доставка продовольчих, промислових та господарських товарів;

медикаментів; книг, газет, журналів; гарячого харчування; приготування їжі; транспортні послуги; забезпечення засобами малої механізації; перукарські послуги; послуги з дотримання особистої гігієни; прибирання приміщень, прання білизни, обробіток присадибних ділянок, роботи з ремонту приміщень, меблів, побутової техніки; відвідування представниками соціальних служб хворих у стаціонарних медичних закладах; читання художньої та іншої літератури, написання листів; організація дозвілля, освітні послуги; надання допомоги в оформленні документів, організація консультування, пошук підходящої роботи (крім роботи за кордоном).

Останнім часом активно проводиться робота з реформування пенсійного забезпечення. 17 липня 2009 р. постановою Кабінету Міністрів України № 749 було утворено Комісію з питань здійснення пенсійного реформування, затверджено її склад та Положення про Комісію [4]. Одним із основних завдань Комісії є підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної політики стосовно подальшого розвитку пенсійної системи України.

Верховна Рада України 8 липня 2011 р. ухвалила Закон України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”, що набрав чинності з 1 жовтня 2011 р. [1]. З ухваленням Закону України кардинально змінено умови виходу на пенсію (вік, страховий стаж), порядок виплати “спеціальних” пенсій та знижено відсоток їх обчислення, змінено показник середньої заробітної плати, з урахуванням якого визначатиметься заробіток для призначення пенсії тощо.

Одночасно проходять процеси реорганізації територіальних органів Пенсійного фонду України за постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 № 803 “Про утворення територіальних органів Пенсійного фонду України”. У результаті оптимізації структури припинять свою діяльність 141 управління, а на їх базі шляхом злиття буде утворено 69; передбачено скорочення 1220 штатних одиниць [3].

Оцінюючи останній етап, можна констатувати, що зараз уже відбувся принциповий перехід від соціального забезпечення радянського зразку до соціального захисту, від забезпечення всіх до адресної допомоги, від універсальності до індивідуальності, що відповідає вимогам сучасного часу. Узагальнення всіх розглянутих етапів наведено в таблиці.

Таким чином, визначено основні ознаки історичних етапів розвитку системи соціального захисту в Україні.

Етапи розвитку соціального захисту в Україні

<i>Етапи</i>	<i>Період</i>	<i>Характерні особливості</i>
Проста благодійність	X – XVI ст.	“Сліпа роздача” милостині окремими “нищелобцями”; відсутність суспільної мети добродійності; переважача роль церкви у справі турботи про жебраків
Суспільне пклування	XVI – XVII ст.	Організована добродійність на основі усвідомлення солідарності між членами громади; турбота держави про благо бідуючих з метою принесення суспільної користі; диференціація потребуючих
Державне опікування	XVIII ст. – 1917 р.	Виникнення цілісної системи суспільного пклування під строгим контролем держави; створення спеціальних державних установ; поява соціального страхування
Соціальне забезпечення	1917 – 1991 рр.	Загальне і універсальне соціальне забезпечення, спочатку з використанням широкої натуралізації; зникнення добродійності, повна відповідальність держави за соціальне забезпечення; розвиток обов’язкового соціального страхування і солідарного пенсійного забезпечення
Соціальний захист	з 1992 р.	Відмова від принципу загального і універсального соціального забезпечення, поява програм адресної соціальної допомоги, поступовий перехід до солідарно-накопичувальної пенсійної системи

Література:

1. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3668-VI // Голос України. – 2011. – № 169 (5169). – С. 7.
2. Про соціальні послуги: Закон України № 966-IV від 19 червня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 45. – С. 358.
3. Про утворення територіальних органів Пенсійного фонду України : постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 2011 р. № 803 // Праця і зарплата. – 2011. – № 29 (753). – С. 2.
4. Про утворення Комісії з питань здійснення пенсійного реформування : постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 р. № 749 // Праця і зарплата. – 2009. – № 29 (657). – С. 8.
5. Про вдосконалення управління у сфері соціального захисту населення : постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 1995 р. № 136 // Уряд. кур'єр. – 1995. – № 32. – С. 2.
6. Концепція соціального забезпечення населення України : постанова Верховної Ради України від 21 грудня 1993 р. № 3758-XII // Уряд. кур'єр. – 1994. – № 21. – С. 3.
7. Про організаційні заходи щодо посилення соціального захисту мало-забезпечених громадян : Указ Президента України від 12 травня 1995 р. № 376/95 // Уряд. кур'єр. – 1995. – № 71. – С. 2.
8. *Александров І. С.* Державне соціальне страхування робітників і службовців / І. С. Александров. – К. : Знання, 1977. – 482 с.
9. Вопросы страхования. – 1917. – № 8-9.
10. ДАХО Р-540. оп. 1 од.хр.74.
11. ДАХО Ф. 5401. оп. 1 од.хр. 61. – С.4.
12. ЗУіР за 1919 рік. – X., 1923. – С. 101.
13. ЗУіР РРФСР за 1918 р. – С. 906.
14. ЗУіР РРФСР за 1919 р. – № 18. – С. 208.
15. Ленинские декреты о социальном обеспечении. – М. : Политиздат, 1972. – 456 с.
16. Отечественная история. – М. : Агар. – 1997. – 715 с.
17. СЗ СССР. – 1931. – № 41. – С. 283.
18. *Сташків Б.* Поняття права соціального забезпечення / Б. Сташків // Право України. – 2000. – № 5. – С. 24–26.
19. СУ РСФСР. – 1921 г. – № 76. – С. 627.
20. СУ УРСР. – 1929. – № 99. – Арт. 67.

Надійшла до редколегії 20.09.2011 р.

<i>Коваленко М. М.</i> Ринкове саморегулювання банківського сектора та першочергові напрямки його розвитку	188
<i>Лисенкова Н. В.</i> Страхування фінансових ризиків	196
<i>Ревенко О. В., Ревенко Т. В.</i> Дослідження впливу податкової політики на розвиток соціальної інфраструктури в Україні	201
<i>Соболь Р. Г.</i> Політика розвитку страхового ринку України в докризовий період	210
<i>Собченко В. В.</i> Історико-національні етапи розвитку соціального захисту населення	216
<i>Ульянченко Ю. О.</i> Формування кластерів як засіб сталого соціально-економічного розвитку регіону	229
<i>Дорош Т. Л.</i> Особливості управління розвитком музичної освіти на місцевому рівні	236
<i>Ковальчук В. Г.</i> Проблеми державного стимулювання економічного розвитку регіонів	245
<i>Куренна Т. О.</i> Актуальні проблеми внутрішнього фінансового контролю в Міністерстві аграрної політики та продовольства України	251
<i>Подобед Н. В.</i> Державна політика формування здорового способу життя молоді в Україні: підходи та заходи	259
<i>Репетько О. О.</i> Аналіз ефективності чинної системи державного фінансового контролю в бюджетній сфері України	265
<i>Стороженко О. В.</i> Нормативно-правова основа функціонування сфери культури	273
<i>Тимошенко П. Б.</i> Інституційне забезпечення реалізації державної політики стосовно ВІЛ - позитивних й уразливих до ВІЛ дітей	279
<i>Шульгінова Л. А.</i> Механізми державного регулювання заробітної плати в Україні: сутність і складові	285
<i>Яблунівський С. В.</i> Удосконалення організаційно-правового забезпечення державного регулювання театральної діяльності в Україні	292
<i>Яроцький В. І.</i> Економіко-статистичне дослідження трудових ресурсів України	298
<i>Карамішева Л. Є.</i> Механізм реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування через запровадження єдиного соціального внеску	306
<i>Мельникова М. О.</i> Теоретичні та методичні аспекти застосування прогностичної регресійної моделі для оцінки рівня фінансового стану підприємства	313
<i>Нестругіна І. М.</i> Організаційно-правовий механізм державного фінансового контролю у сфері державних закупівель	325

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

<i>Ворона П. В.</i> Особливості становлення та розвитку представницької влади в Україні (на прикладі місцевого самоврядування)	333
<i>Дегтярьова І. О., Ляхоцький А. І.</i> Інноваційні підходи до залучення і використання потенціалу молоді в управлінні регіональним розвитком	339
<i>Кривачук Л. Ф.</i> Актуальні проблеми реалізації повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері освіти, культурного та духовного розвитку дітей	345
<i>Макаренко О. М.</i> Базові принципи моделі управління розвитком людського потенціалу територіальної громади	352
<i>Жерліцин Д. К.</i> Публічно-приватне партнерство як функціональний механізм удосконалення місцевого самоврядування	361

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	368
<i>Калашиник Н. С.</i> Самоосвіта державних службовців як фактор формування кадрової політики органів державної влади	368
<i>Колісниченко Н. М.</i> Лідерство і вища державна служба: порівняльні перспективи у контексті розвитку компетентностей	373
<i>Падафет Ю. Г.</i> Етична складова профілю особистості керівника державної служби	380
<i>Єдгарова І. В.</i> Проблеми впровадження моніторингу діяльності державних службовців з надання публічних послуг	387
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА	394
<i>Лахижа М. І.</i> Фінансове забезпечення органів територіального самоврядування: досвід Республіки Польща	394
<i>Смальскис В., Образцов В.</i> Развитие реформ государственного управления после восстановления независимости Литовской Республики	398
<i>Кітченко О. В.</i> Тенденції регулювання біржової діяльності Японії: досвід для України	403
<i>Котуков О. А.</i> Форми державної фінансової підтримки третього сектора у країнах постсоціалістичного табору	408
<i>Лунячек В. Е.</i> Публічне управління освітою в США: проблеми підготовки фахівців	416
<i>Меняйло В. І.</i> Науково-інноваційні та євроінтеграційні вектори державного реформування вищої освіти в Україні	424
<i>Медвідь М. М., Вергун О. Ю.</i> Міжнародний досвід державного регулювання зайнятості найманих працівників у військових формуваннях	431
<i>Стрельцов В. Ю.</i> Використання інструментів неінституціоналізму для аналізу системи багаторівневого врядування ЄС	438
<i>Тамм А. Є.</i> Європейський вибір України та реформування ринкової економіки	445
<i>Царьов Ю. О.</i> Історичні аспекти державного врегулювання процесів договірно-правового оформлення кордону між США та Канадою	453
<i>Бородіна О. А.</i> Особливості формування регіональної політики в країнах ЄС: досвід для України	459
<i>Даньшина Ю. В.</i> Зарубіжний досвід оцінювання якості надання адміністративних послуг	467
<i>Криштанович С. В.</i> Основні напрямки гірської політики країн ЄС: досвід для України	475
<i>Ріпка Ю. М.</i> Зарубіжний досвід публічного врядування управління територією	483
<i>Сумська В. В.</i> Лобіювання як інструмент публічного врядування: зарубіжний досвід	491
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	498

CONTENTS

DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM IN UKRAINE	3
<i>Danyk Yu. H., Trush O. O., Klyvets V. V.</i> Development prospects for communicative-diagnostic technologies of cybernetic-psychological state monitoring of information space of specified region	3
<i>Diehtiar A. O., Kriukov O. I.</i> Features of state regulation of innovative infrastructure in regional dimension	12
<i>Yelahin V. P.</i> Societal social state development in democratic transit	21
<i>Astapova T. A.</i> Historical development of democracy forms	28
<i>Bublii M. P.</i> Development stages of normative legal provision of public purchases system	34
<i>Bulba V. H.</i> Social nature as social state basis	42
<i>Yelchaninov D. B.</i> Consolidation of information in public administration processes	47
<i>Kushnir M. O.</i> Development stages of Ukrainian regionalism: institutional and legal milestones	56
<i>Melnykov O. S.</i> Informational support of competitive tendering	64
<i>Nepomniashchyi O. M.</i> Global aspects of housing policies and construction	70
<i>Orlov M. M.</i> Forming order of administrative bodies with enforcement agencies	77
<i>Postupna O. V.</i> Theoretical bases for public administration of preschool education system in Ukraine	86
<i>Serhieieva L. M., Karpenko O. S.</i> Systematization issues of subjects authorities that carry out measures in counteraction against trafficking of people	93
<i>Fomitska N. V.</i> Approaches in content development of “institutional principles” concept	99
<i>Kozachok S. M.</i> Citizens-home owners and their associations as dialogue subject with state	104
<i>Minaieva I. M.</i> Modern IT-technologies implementation in public authorities activity	113
<i>Mykhailov H. M.</i> State architectural control as administrative function	120
<i>Molchanova O. P.</i> Conceptual model as establishing instrument of national development strategy in Ukraine	127
<i>Dementov V. O.</i> Features of public service development in public administration democratization	135
<i>Rubanov M. M.</i> Role of state in innovative activity regulation at regional level	141
<i>Vladymyrov M. V.</i> Public political culture	149
STATE REGULATION OF ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT PROCESSES	156
<i>Havkalova N. L., Kryvoruchko A. S.</i> Labor-related cost optimization procedure	156
<i>Babaiev V. Yu.</i> Innovative infrastructure formation in agrarian sector of economy in Ukraine	161
<i>Boklah V. A.</i> Public policy of land utilization optimization in market land relations	169
<i>Hohol T. V.</i> State regulation system formation of land relations and land utilization management in rural territories	174
<i>Zhadan O. V.</i> Essential feature of state regulation mechanism of social-labour relations	181
<i>Kovalenko M. M.</i> Market self-regulation of banking sector and first priority lines of its development	188
<i>Lysenkova N. V.</i> Financial risk insurance	196

<i>Revenko O. V., Revenko T. V.</i> Research of tax policy influence on social infrastructure development in Ukraine	201
<i>Sobol R. H.</i> Development policy of insurance market ⁴ : in Ukraine in period before crisis	210
<i>Sobchenko V. V.</i> Historical-national stages of social people protection development	216
<i>Ulianchenko Yu. O.</i> Clusters forming as stable socio-economic development means of region	229
<i>Dorosh T. L.</i> Features of musical education management at local level	236
<i>Kovalchuk V. H.</i> Problems of state incentives of economic development in regions	245
<i>Kurennna T. O.</i> Actual problems of internal financial control at Ministry of Agrarian Policy and Food Supplies of Ukraine	251
<i>Podobied N. V.</i> State policy of development of healthy life-style among youth in Ukraine: approaches and measures	259
<i>Repetko O. A.</i> Efficiency analysis of operational state financial control system in budgetary sphere of Ukraine	265
<i>Storozhenko O. V.</i> Normatively-legal functioning basis of culture sphere	273
<i>Tymoshenko P. B.</i> Institutional support of state policy realization regarding HIV positive and vulnerable children	279
<i>Shulhinova L. A.</i> Mechanisms of state regulation of wages in Ukraine: nature and components	285
<i>Yablunivskiy S. V.</i> Improving organizational-legal provision of state regulation of theater activity in Ukraine	292
<i>Yarotskiy V. I.</i> Economic-statistical research of human resources in Ukraine	298
<i>Melnikova M. O.</i> Theoretical and methodological aspects of prognostic regression model to assess the level of financial condition of the enterprise	306
<i>Karamysheva L. E.</i> Mechanism of reforming of Compulsory State Social Insurance System through introduction of unified social contribution	313
<i>Nestruhina I. M.</i> Institutional framework of financial control in public procurement	325
DIRECTIONS OF LOCAL GOVERNMENT SYSTEM REFORMATION IN UKRAINE	333
<i>Vorona P. V.</i> Features of representative power formation and development in Ukraine (by example of local government)	333
<i>Dehtiarivna I. O., Liakhotskiy A. I.</i> Innovative approaches to attraction and use of youth potential in regional development management	339
<i>Kryvachuk L. F.</i> Actual issues of realization of executive power and local government authorities in education, cultural and spiritual advance of children	345
<i>Makarenko O. M.</i> Basic principles of human potential development management model of territorial community	352
<i>Zherlitsyn D. K.</i> Publicly-private partnership – way of local government improvement as functional mechanism of qualitative services provision to people	361
PECULIARITIES OF STATE PERSONNEL POLICY REALIZATION IN UKRAINE	368
<i>Kalashnyk N. S.</i> Self-education of public servants as factor that forms personnel policy of state power body	368
<i>Kolisnichenko N. M.</i> Leadership and higher public service: comparative prospects in competence development context	373
<i>Padafet Yu. H.</i> Ethic component of managerial staff personality profile in public service	380
<i>Yedharova I. V.</i> Analysis of monitoring implementation problems in public servants activity	387

FOREIGN POLICY AND NATIONAL SECURITY	394
<i>Lakhyzha M. I.</i> Financial provision of territorial government bodies: experience of Poland Republic	394
<i>Smalskys V., Obratsov V.</i> On issue of public administration development reforms after independence restoration of Lithuania Republic	398
<i>Kiktenko O. V.</i> Trendcies in stock exchange activity regulation in Japan: experience for Ukraine	403
<i>Kotukov O. A.</i> Forms of state financial support for third sector in countries of former socialist camp	408
<i>Luniachek V. E.</i> Public administration of education in USA: human resource development problems	416
<i>Meniailo V. I.</i> Science-innovative and European integration vectors of higher education state reformation in Ukraine	424
<i>Medvid M. M., Verhun O. Yu.</i> International experience in state regulation of employees in military formation	431
<i>Streltsov V. Yu.</i> Use of neoinstitutionalism methods for multilevel control system analysis in EU	438
<i>Tamm A. Ye.</i> European choice of Ukraine and market economy reformation	445
<i>Tsariov Yu. O.</i> Historical aspects in state regulation of contractual-legal border registration processes between United States of America and Canada	453
<i>Borodina O. A.</i> Features of regional policy development in EU countries: experience for Ukraine	459
<i>Danshyna Yu. V.</i> Foreign experience in quality evaluation of administrative services provision	467
<i>Kryshchanovych S. V.</i> Basic tendencies in mountainous policy of EU countries: experience for Ukraine	475
<i>Ripka Yu. M.</i> Foreign experience in public administration of territorial management	483
<i>Sumska V. V.</i> Lobbying as public administration method: foreign experience	491
CONTRIBUTORS	498

Наукове видання

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Збірник наукових праць

Випуск 4 (35)

Засновано у 2003 р.

Засновник – Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Збірник зареєстровано в Міністерстві юстиції України, свідоцтво серії КВ № 15527-4099ПР від 9 липня 2009 р., та в Міжнародному центрі періодичних видань (Франція), ISSN 1727-6667

Відповідальний за випуск к.держ.упр. *А. О. Кузнецов*

Редактор *Т. В. Кузнякова*
Коректор *Т. В. Кузнякова*
Комп'ютерна верстка *В. В. Богатова*

Підписано до друку 21.12.2011. Формат 70x100^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 42,09. Обл.-вид. арк. 44,8. Наклад 300 прим.

Видавництво Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
“Магістр”.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1654 від 19.01.2004 р.
61050, м. Харків, просп. Московський, 75, тел. (057) 732-32-55,
електронна адреса: nauka@kbuara.kharkov.ua

Віддруковано з оригінал-макета в поліграфічному центрі “Літографіка”,
61050, м. Харків, вул. Франківська, 14